

Respons

Irak: Sikkerhet og kontroll i Mosul etter IS' maktøvertakelse

- Hvordan er sikkerhetssituasjonen i Mosul etter IS' maktøvertakelse?
- Hvor god kontroll virker det som IS har over byen?

Hvordan er sikkerhetssituasjonen i Mosul etter IS' maktøvertakelse?

IS ser ut til å ha skaffet seg en nokså sikker fysisk kontroll over Mosul. Etter analytikeren Jenna Leflers (2014)¹ vurdering har IS tilsynelatende skaffet til veie en noe forbedret sikkerhet sett i forhold til hvordan situasjonen var før de overtok. Sikkerheten skal i én forstand ha blitt bedre, ved at det tradisjonelle voldsmønsteret med hyppige angrep av væpnede grupper på ulike målgrupper synes å ha gått ned. I stedet domineres volden nå av en uhyre brutal maktutøvelse fra IS' side. I tillegg har det irakiske flyvåpenet utført angrep mot mål inne i byen gjennom hele sommeren, en aktivitet som fortsetter. Flyangrepene rammer upresist og tar livet av mange sivile (Amnesty International 2014, s. 13).

IS' langsiktige mål synes å være å opprette en islamsk stat for rettroende sunnimuslimer, befolket av lojale, lokale innbyggere og likesinnede utenfra som erstatter befolkningen IS har fordrevet (Gambhir 2014). For den sunnimuslimske befolkningen, som utgjør det store flertall i Mosul, er det ikke sikkert at IS' maktøvertakelse umiddelbart blir sett på som en utvikling til det verre, ettersom de nå har blitt kvitt en shiadominert hær (den irakiske regjeringshæren) svært mange anså for å være undertrykkende.

For de religiøse minoritetene i byen var øvertakelsen imidlertid fatal. Mot disse har IS gjennomført eksepsjonelt brutale tiltak. Brutaliteten i IS' og dens støttegruppers fremferd blir av FNs menneskerettighetskommissjonær beskrevet som «forbrytelser mot menneskeheten på daglig basis» (UN News Centre 2014). Kommissjonæren trekker fram målrettede drap, tvungen omvendelse, bortføringer, menneskehandel, slaveri, seksuelt misbruk, ødeleggelse av steder av religiøs og kulturell betydning, og beleiring av hele samfunn på grunn av etnisk, religiøs eller sekterisk tilhørighet.

¹ Jenna Lefler skriver for Institute for the Study of War.

Som et eksempel i Mosul nevner kommisjonæren IS' kidnapping og massakre av mellom 1000 og 1500 innsatte i et fengsel i byen i juni, like etter at IS hadde skaffet seg kontroll. Etter at alle fangene var blitt fraktet ut på et jorde utenfor byen, måtte de først dele seg i to grupper ut fra hvem som var sunni og hvem som var ikke-sunni. Etter en sjekk av navn, bosted og måten å be på blant dem som hadde sluttet seg til sunni-gruppen, ble rundt 100 mistenkt for ikke å være sunni. Samtlige som IS betraktet som sunnimuslimer, ble funnet å kunne beholde livet og ble fraktet vekk på lastebiler. De øvrige 670 ble stilt opp i fire rekker og skutt, ifølge FN (UN News Centre 2014).

Kristne som har blitt fordrevet fra Mosul, forteller at de ble tvunget til å velge mellom å konvertere, betale religiøs skatt, forsvinne eller bli drept. De forteller at inventaret i kirkene deres ble brent, at kirker og et kloster er blitt gjort om til moskeer, og at forlatte kristne hjem ble merket med en N (for *nasrani* = arabisk uttrykk for kristen). N-merket betyr at huset er konfiskert av IS. Ifølge de fordrevne har samtlige kristne familier i Mosul forlatt byen. Det de fikk med seg av løsøre, skal deretter ha blitt frastjålet dem av IS på deres sjekkpunkter under flukten ut av byen (Hawramy 2014).

Ellers ser IS ut til å slå ned på enhver organisert politisk opposisjon (Lefler 2014), deriblant tidligere Ba'thister (Stanford University 2014). Lefler (2014) melder om at IS skal ha tatt kontroll over alle allierte væpnede grupper og forbudt disse å utøve kontroll over deler av byen i eget navn.

Tidligere myndighetspersoner og medlemmer av maktorganene (politi, sikkerhetsorganer og det militære) ble tidlig tilbudt et amnesti og mulighet til å fortsette i jobbene sine etter å ha avlagt lojalitetsløfte til IS. På denne måten har IS søkt å opprettholde kontinuitet i oppgaveløsningen og å sikre seg lojalitet fra sunnimuslimer som tidligere kjempet mot IS, og fra sunnimuslimske ansatte i offentlig forvaltning. Disse fikk valget mellom enten å «angre» [på å ha jobbet for irakiske myndigheter] offentlig og avgi troskapsløfte til IS, eller bli drept (Zelin 2014). De måtte også levere inn sine tjenestevåpen (Niqash 2014).

Ifølge nettavisen Niqash var det i begynnelsen tilstrekkelig med en muntlig fremsigelse av at man angret. Etter hvert skal det ha blitt innført et skriftlig formular kalt sertifikat, som man måtte fylle ut som bekreftelse på at man hadde angret. Sertifikatet skal være stemplet av Ninevas provinsmyndigheter og inneholde følgende informasjon om innehaveren:

- Fullt navn
 - Dato for når man angret
 - Fødselsdato
 - Nummer på vedkommendes irakiske ID-kort
 - Arbeidsplass
 - Seneste militære grad eller politirang
 - Type våpen tildelt av myndighetene
 - Våpenets serienummer
 - Bosted
 - Telefonnummer
 - Foto av nyere dato.
- (Niqash 2014)

Amnestiet skal deretter ha blitt trukket tilbake i august uten noe forutgående varsel (Neurink 2014). Foranledningen skal ha vært at våpen som var blitt holdt tilbake fra innlevering, skulle

Respons **Irak: Sikkerhet og kontroll i Mosul etter IS' maktøvertakelse**

være blitt brukt til å angripe IS-folk. Som en reaksjon skal IS ha begynt å arrestere folk som tidligere hadde angret i godkjent prosedyre. Ifølge Niqash (2014) skal mange nå ha blitt arrestert og stilt for en islamsk domstol. I og med at IS innførte dødsstraff for ikke å angre (McElroy 2014), er det trolig at de som er blitt arrestert, risikerer samme straff.

Den mest akutte ytre trusselen mot IS kommer fra det irakiske flyvåpenets bombing av mål inne i byen (Yacoub 2014; The Telegraph 2014). Etter hva som er blitt rapportert på sosiale medier av innbyggere, treffer bombene mer eller mindre tilfeldig og rammer mange sivile (Joumah 2014). Den irakiske hæren og kurdisk peshmerga har så langt ikke gjort noe forsøk på å drive ut IS, og amerikanske fly opererer ikke mot Mosul by.

Umiddelbart ser det ikke ut til at de irakiske flyangrepene har svekket IS' fysiske kontroll over byen. Tvert imot skal IS i den senere tid ha trukket mange av sine krigere bort fra vakthold og sikringsoppgaver. Nettavisen Rudaw (Neurink 2014) melder om at det i løpet av august er blitt langt færre IS-krigere å se i gatene og på sjekkpunktene. I stedet skal sikkerheten ha blitt overført til samarbeidende militser fra omkringliggende landsbyer.

Hvor god kontroll virker det som IS har over byen?

IS ser ut til å ha fått god fysisk kontroll over byen. Deres politiske kontroll virker mer usikker, og er tema for dette avsnittet. IS har dessuten gått ut med et bredt spekter av tiltak for å skaffe seg sosial kontroll over sivilsamfunnet, bl.a. over kvinnene. Dette er imidlertid ikke tema i denne responsen.

IS inntok Mosul i samarbeid med andre grupper, først og fremst gamle Ba'thister i Naqshbandi-hæren (JRTN) og diverse andre mindre, væpnede grupper. Etter maktovertakelsen har de insistert på å ta politisk overhøyhet, men synes også å erkjenne at de samtidig må samvirke med lokale ledere så vel som allierte væpnede grupper. Det kan slik sett virke som om IS motvillig går med på en viss, men vanskelig maktdeling med disse miljøene. Det knytter seg mye usikkerhet til konfliktstoffet som måtte ligge i denne maktdelingen, og hva det måtte innebære for IS' evne til å beholde kontrollen over tid (Gul 2014).

Det ser ut som om IS forholder seg til dette bl.a. ved å opptre med en blanding av maktbruk og en viss grad av smidighet overfor lokale autoriteter og væpnede grupper. På den ene siden rapporteres det om at IS bruker trusler og makt mot stammeledere for å undertvinge dem, gjerne etter at de først har forhandlet med dem om tilgang til deres områder (Lefler 2014). Samarbeidende væpnede grupper blir advart mot å øve kontroll lokalt i andres enn IS' navn, med trusler om å bli drept (Shafaq News 2014). Samtidig rapporteres det om forhandlinger og kompromisser. Lokale stammeledere skal f.eks. iblant være i stand til å skaffe informasjon om forsvunne og bortførte personer og å forhandle frem løslatelser, riktignok mot betydelige pengebeløp (Amnesty International 2014, s. 7). Det rapporteres samtidig om økende misnøye og skuffelse over IS, både blant innbyggerne og samarbeidende grupper.

Et par hendelser kan synliggjøre en viss smidighet overfor lokale autoriteter og innbyggere. Det skal ha vakt sterkt sinne at IS, i tillegg til å ha sprengt enkelte shiamuslimske moskeer, skulle ha avmerket ytterligere ca. 50 moskeer for sprengning/rivning, hvorav enkelte har stor historisk verdi. I enkelte tilfeller skal lokale beboere ha klart å forhindre rivning ved å okkupere moskeene. Det skal også ha kommet til konflikt mellom IS og moskeene om datoen for avslutningen av Ramadan og starten på Eid-feiringen. Moskeene hadde kunngjort 28. juli,

Respons Irak: Sikkerhet og kontroll i Mosul etter IS' maktovertakelse

mens IS beordret fasten forlenget påfølgende dag med trusler om straff. Da moskeene unnlot å trekke tilbake sin kunngjøring, skal IS ha gått med på dette og selv kunngjort den samme datoen som avslutning av Ramadan (Lefler 2014).

Etter rundt to måneder med IS-styre blir det rapportert om tegn til økende misnøye i befolkningen. Blant annet skal deler av byens næringsliv ha blitt rammet av IS' mange nye forbud og påbud. For eksempel skal forbudet som ble innført mot sigarettøyking, ha skapt sterk misnøye i handelsstanden og ført til drap på et par titalls IS-folk. I befolkningen er det rapportert om ulydighet, og man hører sarkasmer om IS. Samarbeidet med tidligere Ba'thister, som var viktig for å klare å ta byen, skal ha forverret seg. Ba'thister som hadde skrevet under på samarbeid med IS, skal ha blitt arrestert (Neurink 2014). IS skal dessuten ha henrettet Ba'thister som kjempet sammen med dem om å overta Mosul, men som senere nektet å avlegge troskapsløfte til IS (Lefler 2014). Her kan det ligge et bredere grunnlag for konflikt, da mange stammeledere i Mosul skal stå nærmere Ba'thistene enn IS (Gul 2014).

En anonym, kompetent kilde med svært god kjennskap til sikkerhetssituasjonen i Irak (epost august 2014), melder om det første tilfellet av en veibombe mot IS inne i byen 25. august.

Enkelte mottiltak mot IS skal ha blitt truffet. Blant det som er blitt annonsert, er:

- Opprettelse av anti-IS stammemilitser inne i Mosul, bl.a. én kalt «Mosul-brigadene», etter hva Ninevas guvernør al-Nujaifi skal ha sagt.
- Forhandlinger skal være igangsatt med lokale stammer i bl.a. Mosul.
- Stammemilitsene skal etter planen samordnes med peshmerga og irakiske styrker, og ha amerikansk flystøtte.

(Abbas, 2014).

Det er vanskelig for oss å bedømme i hvilken utstrekning disse tiltakene er blitt iverksatt, og hvilken effekt de måtte ha hatt.

Oppsummeringsvis ser det ut til at IS planlegger for et permanent nærvær i Mosul. De ser ut til å ha skaffet seg god fysisk kontroll, og arbeider med å stabilisere sin politiske kontroll. Voldsmønsteret i byen ser ut til å ha endret seg fra det tradisjonelle med stadige angrep av væpnede grupper, til vold fra et brutalt indre regime som terroriserer innbyggerne. Samtidig kommer det flyangrep utenfra som treffer upresist og rammer mange sivile.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

En respons er et svar på konkrete spørsmål som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema, og kildegrunnet er ikke alltid like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor korte frister og inneholder gjerne lite bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

Respons Irak: Sikkerhet og kontroll i Mosul etter IS' maktøvertakelse

Referanser

Skriftlige kilder

- Abbas, M. (2014, 25. juni). IS withdrawal strategy calls for creation of local defense forces. *Al-Monitor*. Tilgjengelig fra <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/08/war-islamic-state-tactical-withdrawal-local-forces.html> [lastet ned 27. august 2014]
- Amnesty International (2014, 14. juli). *Northern Iraq: Civilians in the line of fire*. London: Amnesty International. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/docid/53c4e1c84.html> [lastet ned 27. august 2014]
- Gambhir, H. (2014, 15. august). *Dabiq: The Strategic Messaging of the Islamic State*. Washington D.C.: Institute for the Study of War. Tilgjengelig fra http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Dabiq%20Backgrounder_Harleen%20Final.pdf [lastet ned 27. august 2014]
- Gul, A. (2014, 7. juli). Who is in Control of Mosul? *Opendemocracy.net*. Tilgjengelig fra <https://www.opendemocracy.net/zana-khasraw-gul/who-is-in-control-of-mosul> [lastet ned 27. august 2014]
- Hawramy, F. (2014, 24. juli). 'They are savages,' say Christians forced to flee Mosul by Isis. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <http://www.theguardian.com/world/2014/jul/24/iraqi-christians-mosul-isis-convert-islam-or-be-executed> [lastet ned 27. august 2014]
- Jumah, K. (2014, 14. august). A Plot Against Sunnis? Will Winners Take Revenge? Ordinary People From Mosul Discuss US Air Strikes. *Niqash*. Tilgjengelig fra <http://www.niqash.org/articles/?id=3515> [lastet ned 27. august 2014]
- Lefler, J. (2014, 29. juli). *Life under ISIS in Mosul*. Washington D.C.: Institute for the Study of War. Tilgjengelig fra <http://iswiraq.blogspot.no/2014/07/life-under-isis-in-mosul.html#!/2014/07/life-under-isis-in-mosul.html> [lastet ned 27. august 2014]
- McElroy, D. (2014, 12. juni). Repent or die: al-Qaeda forces announce rules for Iraqi territory they now. *The Telegraph*. Tilgjengelig fra <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/10895007/Repent-or-die-al-Qaeda-forces-announce-rules-for-Iraqi-territory-they-now-control.html> [lastet ned 27. august 2014]
- Niqash (2014, 14. august). In Mosul Islamic Extremists Renege On Promises Not To Hurt Former Police, Army. *Niqash*. Tilgjengelig fra <http://www.niqash.org/articles/?id=3514> [lastet ned 27. august 2014]
- Neurink, J. (2014, 24. juni). Mosul Residents Fed Up With IS. *Rudaw*. Tilgjengelig fra <http://rudaw.net/english/middleeast/iraq/25082014> [lastet ned 27. august 2014]
- Shafaq News (2014, 18. juli). "Daash" threatens to kill elements of any organization declares itself in Mosul. *Shafaq News*. Tilgjengelig fra <http://www.english.shafaq.com/index.php/security/10214-daash-threatens-to-kill-elements-of-any-organization-declares-itself-in-mosul> [lastet ned 27. august 2014]
- Stanford University (2014, 15. juli). *Jaysh Rijal al-Tariqa al-Naqshbandia (JRTN)*. Stanford, CA: Stanford University. Tilgjengelig fra <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/75> [lastet ned 27. august 2014]
- The Telegraph (2014, 22. juni). Explosions in Mosul as Iraqi forces bomb militant hideouts. *The Telegraph*. Tilgjengelig fra <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/10917931/Explosions-in-Mosul-as-Iraqi-forces-bomb-militant-hideouts.html> [lastet ned 27. august 2014]
- UN News Centre (2014, 25. August). Iraqi civilians suffering 'horrific' persecution, ethnic cleansing – UN rights chief. *UN News Centre*. Tilgjengelig fra <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=48551> [lastet ned 27. august 2014]

Respons Irak: Sikkerhet og kontroll i Mosul etter IS' maktovertokelse

- Yacoub, S. (2014, 6. august). Iraqi Airstrike Kills 60 Islamic State Fighters In Mosul: State TV. *World Post*. Tilgjengelig fra http://www.huffingtonpost.com/2014/08/06/iraq-airstrike-islamic-state_n_5654076.html [lastet ned 27. august 2014]
- Zelin, A. (2014, 13. juni). The Islamic State of Iraq and Syria Has a Consumer Protection Office. *The Atlantic*. Tilgjengelig fra <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/06/the-isis-guide-to-building-an-islamic-state/372769/> [lastet ned 27. august 2014]

Muntlige kilder

- Anonym kilde med svært god kjennskap til sikkerhetssituasjonen i Irak. Epost 26.august 2014.

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.